

Цивільні правовідносини

Поняття цивільних правовідносин

Цивільне право, як і будь-яка галузь права, впливає на волю людей, належним чином спрямовує їх поведінку. Держава видає правові норми і таким чином надає правової форми відносинам у суспільстві в правову форму відносинам, що існують у суспільстві (майнові, особисті немайнові, сімейні, спадкові тощо).

Цивільні правовідносини - це врегульовані нормами цивільного права майнові відносини, відносини, пов'язані з інтелектуальною власністю та особисті немайнові відносини, учасники яких виступають носіями цивільних прав та обов'язків.

Наприклад, укладаючи договір купівлі-продажу, продавець і покупець водночас виступають і учасниками відносин, які регулюються нормами цивільного права. Так, відповідні статті ЦК України покладають на продавця обов'язок передати товар, а покупця - оплатити його.

Цивільне правовідношення має свою структуру. У ньому традиційно вирізняють такі елементи:

- 1) суб'єкти;
- 2) об'єкти;
- 3) зміст, тобто суб'єктивні права та обов'язки.

Суб'єкти цивільних правовідносин

Правовідносини існують між особами. У цивільних правовідносинах беруть участь як мінімум два суб'єкти. Суб'єктом права називається носій прав і обов'язків. Суб'єктом цивільного правовідношення є будь-яка особа, поведінка якої регулюється нормами цивільного права. Учасники цивільних правовідносин поділяються на такі категорії:

- а) фізичні особи (громадяни України, іноземці, особи без громадянства);
- б) юридичні особи (підприємства, установи, організації);
- в) держава Україна;
- г) Автономна Республіка Крим;
- д) територіальні громади;
- є) іноземні держави;

ж) інші суб'єкти публічного права (ст.2 ЦК).

Можливість особи стати учасником цивільного правовідношення називається правосуб'єктністю. Складовими частинами правосуб'єктності є правоздатність та дієздатність. Якщо під правоздатністю розуміють здатність особи набувати цивільні права та обов'язки, то під дієздатністю - здатність особи своїми діями набувати для себе права та обов'язки. Деякі вчені включають у склад правосуб'єктності окрім правоздатності і дієздатності ще й такі елементи:

- деліктоздатність (здатність відповідати за заподіяну шкоду);

- трансдієздатність (можливість делегувати частину своїх повноважень представникові або виступити представником іншого суб'єкта);

- тестаментоздатність (можливість скласти заповіт).

Об'єкти цивільних правовідносин

Під об'єктом цивільного правовідношення розуміють усе те, з приводу чого виникають відповідні правовідносини. Так, якщо Ви вирішили придбати картоплю, то об'єктом правовідносин буде виступати, відповідно, саме ця картопля. Безоб'єктних цивільних відносин не існує. Об'єктами цивільних правовідносин можуть виступати:

а) речі, у тому числі гроші та цінні папери;

б) майнові права;

в) результати робіт;

г) послуги;

д) результати інтелектуальної творчої діяльності;

ж) інформація; -

з) інші матеріальні та нематеріальні блага.

З огляду на особливості того чи іншого об'єкта законодавець визначає і відповідний їх правовий режим, оборотоздатність, особливий порядок захисту.

Зміст цивільного правовідношення

Зміст цивільного правовідношення складають права та обов'язки його учасників. Право, яке входить у зміст цивільного правовідношення - це суб'єктивне цивільне право, тобто право, що належить конкретній особі. У цілому під суб'єктивним правом розуміють встановлену законом міру дозволеної поведінки правомочної особи.

Суб'єктивний цивільний обов'язок - це встановлена законом міра належної поведінки зобов'язаної особи. У цивільному праві один із учасників правовідношення для задоволення своїх потреб має правомочність на вчинення певних дій, а інший несе відповідно цим правомочностям обов'язки. Останні за своїм характером повністю відповідають змісту суб'єктивного права. Так, праву позикодавця вимагати повернення боргу - відповідає обов'язок боржника повернути борг. Здійснення суб'єктивного права власника полягає в його правомочностях щодо володіння, користування та розпорядження майном, а цьому праву відповідають обов'язки інших осіб не створювати перешкод власникові у здійсненні цього права.

Види цивільних правовідносин

Класифікація цивільних правовідносин має не лише суто теоретичне, а й практичне значення, оскільки дозволяє правильно застосувати норми цивільного права у кожному конкретному випадку. Традиційно вирізняють такі види цивільних правовідносин:

1) майнові та особисті немайнові.

Майнові правовідносини спрямовані головним чином на задоволення матеріальних інтересів сторін. Більшість цивільних правовідносин є майновими (відносини власності, договірні, щодо відшкодування заподіяної шкоди тощо). Особисті немайнові правовідносини пов'язані з охороною індивідуальності людини та з нематеріальними благами, які належать громадянину а народження і є невідчужувані від нього (честь, гідність, ділова репутація тощо);

2) абсолютні та відносні.

В абсолютних правовідносинах правомочній особі протистоїть невизначене коло зобов'язаних осіб. Так, у відносинах власності зобов'язаною стороною виступають усі особи, які оточують власника, оскільки ніхто з них не може порушувати права власника щодо володіння, користування та розпорядження річчю. У відносних правовідносинах правомочній особі протистоїть певна особа. Так, за договором купівлі-продажу продавець має право вимагати оплати товару від конкретного покупця, а покупець - відповідно передачі речі від конкретного продавця;

3) речові та зобов'язальні.

У речових правовідносинах права можуть бути здійснені їх носієм самостійно. Так, власник користується своєю річчю і не потребує сприяння інших осіб. У зобов'язальних правовідносинах

реалізація права передбачає певні дії зобов'язаної особи: продавець реалізує своє право на отримання грошової суми, якщо покупець виконає обов'язок щодо її сплати.

Підстави виникнення цивільних правовідносин

Правовідносини не перебувають у стані спокою. Вони виникають, змінюються і припиняються на підставі передбачених у законі обставин - юридичних фактів. Усі юридичні факти можна поділити на дві групи: події і дії.

Події - настають незалежно від волі людей (стихійні лиха, смерть людини, закінчення строку тощо). Але внаслідок подій у спадкоємців виникає право на спадщину, у страхувальника - право на відшкодування шкоди.

Дії - результат свідомої діяльності людини. Вони поділяються на:

о правомірні (такі, що відповідають приписам закону);

о неправомірні (такі, що суперечать закону).

Правомірні дії поділяються на правочини, юридичні вчинки, адміністративні акти. Якщо правочини (за ЦК 1963 р. - угоди) - це вольові, правомірні дії осіб, спрямовані на виникнення, зміну чи припинення цивільних прав та обов'язків (наприклад, при укладанні договору купівлі-продажу покупець має на меті стати власником майна, а продавець - набути гроші за це майно, то юридичні вчинки створюють правові наслідки незалежно від спрямованості волі осіб, які їх вчиняють. Так, створення художнього твору може бути спеціальне і не спрямоване на виникнення правовідносин, але незалежно від цього, художник набуває авторське право.

Неправомірні дії можуть бути підставами виникнення правовідносин у разі заподіяння шкоди, набуття чужого майна без достатніх правових підстав тощо.